

Pratarinė

Lietuvos meno istorijos tyrinėjimuose iš skaudžios praeities tebeliko daug realių faktų nutylėjimų ir iškraipymų, neįkainuojamos vertės šaltinių bei meno kūrinių, susijusių su tragiškomis mūsų kultūros raidos aplinkybėmis, praradimų. Pusę šimtmečio viešpatavusioje monologiškoje sovietmečio meno istorijos interpretacijoje dažniausiai išnykdavo realus „kultūrinės atminties“ daugia-balsiškumas, įsigalėdavo tendencingos meno raidos bei konkrečių jos dalyvių indėlio vertinimo schemas. Nepaisant po nepriklausomybės atgavimo per tris dešimtmečius įvykusių radikalių sociokultūrinių pokyčių, naujų idėjų ir metodologinių nuostatų plitimo, istorinės atminties perkonstravimas keičiasi vangiai.

Vis dėlto atvirėjančios ryšiai su pasaulinės humanistikos aktualijomis neišvengiamai veikia dabartinių mokslininkų teorines bei metodologines nuostatas. Dabar plačiau, be ideologinių stereotipų, žvelgiame į daugiakultūrinės ir polikonfesinės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) kultūros ir meno raidos istoriją, kitaip traktuojame sąvokas „istorinė atmintis“, „kosmopolitizmas“, „tautinė kultūra“, „tautinis apsisprendimas“ ir pan. Mūsų humanitarinių mokslų žodyne atsiranda ir funkcionuoja kaip visaverčiai mokslinio tyrimo instrumentai anksčiau išimtinai negatyvias konotacijas turėjusios „astrologija“, „ezoterizmas“, „okultizmas“, „teosofija“, „parapsichologija“, „kriptografija“ ir kitos akademinio diskurso nuošalyje cirkuliavusios sąvokos.

Šie faktai liudija ne tik apie slinkčius mūsų humanistikoje, tačiau ir galimybę kitaip – įvairiapusiškiau pažvelgti į XX a. pradžios su tautinio atgimimo sąjūdžiu susijusius sudėtingus meno raidos procesus. Tuomet iškilo ryškios asmenybės, kurių originalūs ieškojimai ir idėjos atvėrė naujus meno raidos kelius. Štai Vydūnas, Maironis, Kazimieras Stabrauskas, Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Mstislavas Dobužinskis, Jurgis Baltrušaitis tėvas, Oskaras Milašius, Justinas Vienožinskis ir kiti, kurie išliko svarbūs mūsų XX a. pradžios kultūros ir meno istorijoje. Juos siejo daug skirtingų dalykų: tautinio atgimimo ideologija, sudėtingi iš LDK kultūros tradicijos atkeliavę daugiasluoksniai ryšiai, pavergtą Lietuvą supusių imperijų ideologijų atmetimas, panašios iš romantizmo ir neoromantizmo meno filosofijos išplaukiančios idealistinės nuostatos.

Norint geriau suvokti pagrindiniu šio darbo tyrimo objektu tapusių svarbių modernėjančios Lietuvos tautinės dailės figūrų K. Stabrausko ir genialaus jo mokinio M. K. Čiurlionio ezoterinės meninės raiškos savitumą, būtinas glaustas modernios teosofijos meno filosofijos principų pristatymas ir išsamesnis įtakingiausių šios pakraipos atstovų koncepcijų bei jose plėtojamų idėjų aptarimas. Susidomėjimas ezoterinėmis ir okultinėmis kryptimis, teosofija, antroposofija, parapsichologija, mediuminėmis praktikomis, numerologija, kriptografija, egzotiškų Rytų civilizacijų religijomis, mitais neturėtų stebinti, kadangi XIX ir XX a. sandūroje gilios dvasinių vertybių krizės ir vulgarus materializmo įsigalėjimo sąlygomis įvairiose istoriosofinių motyvų persmelktose

Lawrence Alma Tadema. *Juozapas faraonų aruodų
prižiūrėtojas*. 1874

Lawrence Alma Tadema. *Egiptiečių našlystė*. 1872

Vakarų civilizacijos kultūros srityse ryškėjo naujų ezoterinių idealų, vertybių sistemų bei meninės raiškos formų paieškos. Teosofinės idėjos, tuomet tapusios didžiai populiarios, įvairiais pavidalais skleidėsi naujovių ieškančiuose madinguose intelektualų ir menininkų salonuose, žurnaluose ir juos skaitančių jaunų avangardinės pakraipos menininkų susibūrimuose.

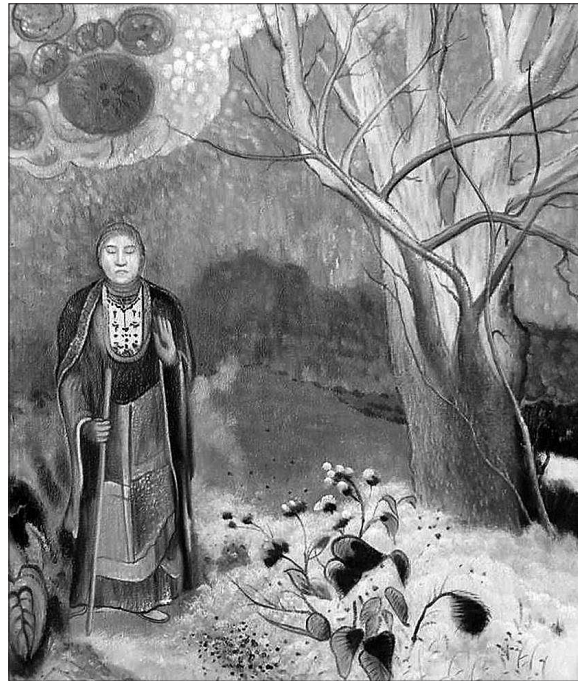
Vakarų estetinėje ir meninėje sąmonėje ezoterizmas jau nuo antikos bei viduramžių tradiciškai asocijavosi su paslaptingu ir menkai pažįstamu Rytų civilizacijų pasauliu, jo neįprastais gyvūnais, bestiarijais, neretai vakariečius šokiruojančiais egzotiškais vaizdiniais ir idėjomis. Štai kodėl į slėpiningų reiškinių pažinimą linkusios modernios teosofijos raida Vakarų kultūroje, meno filosofijoje ir menuose, ypač vaizduojamojoje dailėje, glaudžiai siejosi su orientalistinių (pirmiausia egiptomanijos, indomanijos, japonizmo) idėjų sklaida ir augančiu dėmesiu mįslingam Rytų tautų kultūriniam, meniniam paveldui bei menkai civilizacijos paliestoms neeuropinėms egzotiškoms laikomoms tautoms. Minėtos modernaus ezoterizmo idėjų įkvėptos tendencijos pirmiausia ryškėjo postimpresionizmo, artimuose simbolizmui Nabis, *Salon de la Rose+Croix*, secessijos, *art nouveau*, *art deco* ir įvairiuose užgimstančio klasikinio modernizmo kryptyse.

Intensyvų orientalistinių įvaizdžių ir motyvų skverbimąsi modernėjančioje Vakarų dailėje aki-vaizdžiai regime daugelio romantinio orientalizmo tradicijas plėtojančių neoromantinės ir modernistinės tapybos tendencijas meistrų paveiksluose. Čia vertėtų paminėti olandų kilmės britų tapytojo Lawrence Alma Tademos, Paul Sérusier, Odilono Redono, Gustave Moreau, Édouardo Manet, Jameso Wistlerio, Paul Gauguino, Vincento van Gogho, belgų simbolistų Jeano Delville, Fernando Khnopffo, austro Gustavo Klimto, abstrakcionizmo pradininkų Hilmos af Klint, Vasilijaus Kandinskio, Františko Kupkos, Pauliaus Klee, Kazimiro Malevičiaus, Pieta Mondriano, Luigi Russolo ir kitų tapinius. Po Napoleono žygių į Egiptą Vakaruose romantiniame orientalizme išryškėjusios egiptomanijos tendencijos toliau XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje skleidėsi L. A. Tademos, F. Khnopffo paveiksluose.

Indomanijos iškilimą vaizduojamoje dailėje galima paaiškinti intensyvia orientalistinėse studijose įsivyravusių indologinių studijų plėtra ir įtakingiausių to meto mąstytojų Arthuro Schopenhauerio bei Friedricho Nietzsche'ės indų kultūros dvasingumo bei budizmo taurumo ir

Gustave Moreau. Šventasis dramblys (Péri). 1882

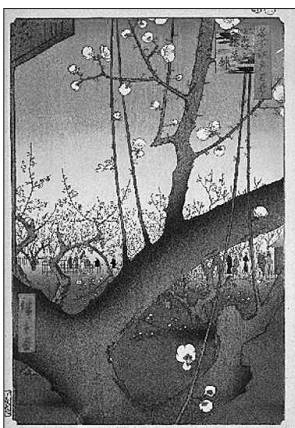
Odilon Redon. Buddha. 1904

aristokratizmo aukštiniu. Indomanijos įtakos pėdsakus regime įtakingų simbolizmo epochos prancūzų dailininkų O. Redono, G. Moreau kūrinuose.

Japonizmo įtaka Vakaruose išryškėjo, kai po 200 metų užtrukusio Japonijos užsisklendimo atsivėrė sienos ir japonų menas po 1867 ir 1878 m. pasaulinių parodų Paryžiuje susilaukė menininkų aplinkoje milžiniško pasisekimo. Terminu japonizmas vadinamos nuo antrosios XIX a. pusės Vakaruose periodiškai kylančios susižavėjimo japonų menu bangos, kurios padėjo tradicinės japonų estetikos idėjoms ir meno formoms įsitvirtinti Vakarų kultūroje. Japonizmo įtakos pėdsakus regime É. Manet, V. van Gogho, J. Wistlerio, G. Klimto, H. af Klint, M. K. Čiurlionio ir daugybės kitų impresionizmo, postimpresionizmo, simbolizmo, secesijos, *art nouveau* ir įvairių modernizmo krypčių tapytojų kūrinuose.

Dėmesys menkai civilizuotų egzotiškų tautų gyvenimo būdai, kultūros, religijos meno tradicijoms pastebimas Vakaruose išgyvenant pakilimą antropologijos ir etnologijos tyrinėjimams. Vaizduojamosios dailės srityje ryškiausiai jis atsiskleidė postimpresionisto P. Gauguino Taityje tapytose simbolistinėse bei ezoterinėse drobėse ir, vykusių ieškoti kūrybinio įkvėpimo versmių į tolimas Ramiojo vandenyno salas bei atokias indėnų gyvenamas Naujojo pasaulio teritorijas, jo sekėjų.

Kita svarbi iš orientalistinių ir teosofinių tendencijų sąveikos susiformavusi savitai Vakarų estetinę ir meninę sąmonę paveikusi – ekumenistinių idėjų ir intencijų kryptis. Šioji įtraukė į teosofinį sąjūdį daug įvairių kraštų humanistinės pakraipos intelektualų bei menininkų. Tai Jelenos Blavatskajos, Henry Steel Olcotto, Williamo Quan Judge'o, Charleso Websterio Leadbeaterio, Annie Besant ir kitų žymiausių teosofijos ideologų skelbiama *įvairių rasių, civilizacijų ir tautų žmonių brolybės idėja*.

Andō Hiroshige. *Slyvų parkas*
Kameido vietovėje. 1857

Vincent van Gogh. *Žydinti slyva*
pagal Hiroshige. 1887

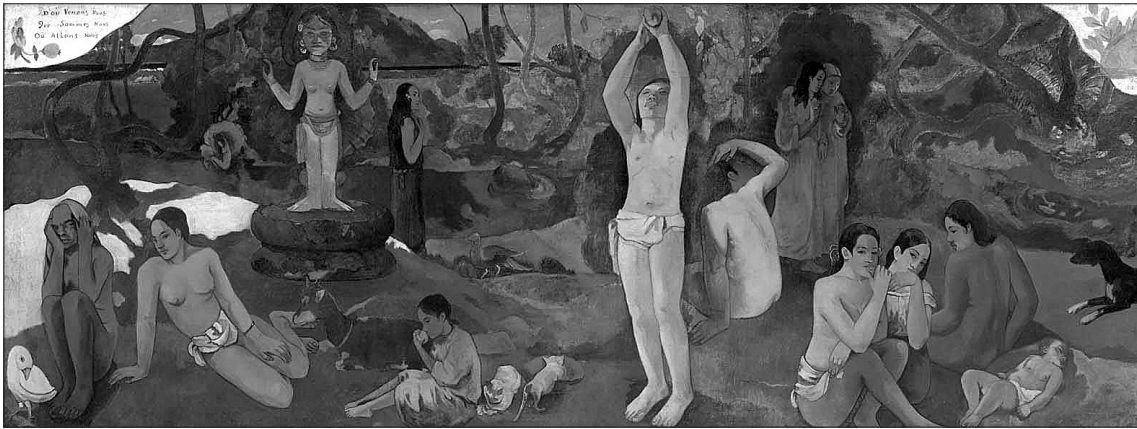

Gustav Klimt. *Ponia su vėduokle.*
1917–1918

Ji skatino pastaruosius ideologus ieškoti sąlyčių su kitomis neeuropinių tautų, kultūros, religijos meno tradicijomis. Ši *visų žmonių brolybės idėja* tapo išskirtinai svarbi ankstyvajame Tarptautinio teosofinio sąjūdžio raidos etape. Apie tai liudija ir pirmųjų Tarptautinių teosofinių kongresų šūkiei ir juose skambančių pagrindinių pranešimų idėjiniai leitmotyvai. Šias *visų žmonių brolybės* nuostatas akivaizdžiai regime ne tik Tarptautinės teosofų draugijos, 1883 metais vykusiame kongrese Indijoje, tačiau ir daugelyje kitų vėlesnių teosofinio sąjūdžio lyderių organizuotų tarptautinių forumų.

Kita vertus, kultūrinė atmosfera, kurioje skleidėsi teosofijos, antroposofijos ir kitų ezoterizmo krypčių paveiktos simbolizmo bei užgimstančio modernizmo srovės, buvo itin sudominta naujausių mokslo ir techninių atradimų. Kas tai yra ir kaip veikia elektros šviesa, rentgeno, ultravioletiniai spinduliai, belaidis telegrafas, radijo bangos; atsirado anksčiau nežinomos galimybės su įvairiais pagalbiniais aparatais matyti paprasta akimi neregimus dalykus, smulkiausias gyvybės ir materijos formas. Tuomet kartu su irracionalistinių Arthuro Schopenhauerio, Friedricho Nietzsche'ės, Henri Bergsono meno filosofijos motyvų bei Alberto Einsteino reliatyvumo teorijos iškilimu, menininkų aplinkoje pasklido ir įvairios žmogų supančio pasaulio daiktų ir reiškinių nematerialumą teigiančios ezoterinės dvasinės praktikos. Atgaivindamos senų archajinių Rytų religijų ir kultūrų elementus jos skatino domėjimąsi menkai pažįstamais meninės kūrybos proceso aspektais, sąmonės ir pasąmonės funkcionavimo procesais, santykiais tarp materialiosios ir dvasinės būties formų.

Šios slinktytys atsispindėjo ir XX a. pradžios mene. Akivaizdžiai išsisemiant realistinės ir romantinės dailės tendencijoms, intensyvėjo naujų formalistinių ieškojimų, ezoterinių ženklų, simbolių ir motyvų skverbimasis į įvairias simbolizmo ir užgimstančio modernizmo sroves. Tačiau mus domina ne platus su simbolizmo epochos idėjų raida susijęs modernaus ezoterizmo sklaidos laukas, o pirmiausia tai, kas K. Stabrausko ir Čiurlionio gyvenamu metu pirmiausia skleidėsi estetikos, vaizduojamosios dailės ir muzikos sąveikos srityse. Tiesą sakant, menotyriniai ezoterinių idėjų bei motyvų vaizduojamoje dailėje tyrinėjimai iki šiol įvairiose šalyse dažniausiai pasireiškia

Paul Gauguin. *Iš kur mes atėjome? Kas mes? Kur mes einame?* 1897–1898

perdėm laisva, tiksliau sakant, netgi nieko neįpareigojančia ezoterinių siužetų, simbolių, motyvų *naratyvine literatūrine* interpretacija. Todėl angažuoti konkrečioms pasaulėžiūrinėms ir estetinėms nuostatoms tyrinėtojai nesunkiai surasdavo analizuojamuose K. Stabrausko, Čiurlionio ir kitų jų amžininkų kūrinuose *daugybę tariamai užkoduotų ezoterinių nuostatų bei idėjų ten, kur jų, ko gero, niekuomet nebuvo*. Vadinasi, tokie spekuliatyvūs ar literatūriniai išvedžiojimai ir menamai įkūnytų meno kūrinuose mįslingų siužetų, jų gelminių prasmų iššifravimai neatitinka vertinamosios kritikos reikalavimų. Tokios profanacijos padeda išvengti sistemingos hermeneutinės, lyginamosios ir formalios meno kūrinių analizės.

Šioje knygoje gvildenamoms teosofinės meno filosofijos įtakos modernėjančiai Vakarų dailei idėjoms skirtų išsamesnių tyrinėjimų Vakarų kalbomis yra nedaug, kadangi jie intensyviau pradėjo plėtotis tik pastaraisiais dešimtmečiais, kai atsidadė parodų fokuse. Iš ankstyvų akcentuojančių šių problemų pažinimo svarbą tyrinėjimų pirmiausia vertėtų išskirti Sixteno Ringbomo (1966, 1970, 1987) ir Maurice'o Tuchmano (1986) darbus, o iš pastarąjį dešimtmetį pasirodžiusių bendresnio profilio tyrinėjimų – Serge Foucherau (2011, 2011b), Tessel M. Bauduin'o (2012, 2013, 2015, 2018) ir Massimo Introvigne (2013, 2016) veikalus. Tiesa, pastaraisiais dešimtmečiais galime pastebėti augantį susidomėjimą konkrečių dailininkų Hilmos af Klint, Vasilijaus Kandinskio, Františko Kupkos, Pieto Mondriano, Luigi Russolo ir kitų teosofiniams kūrybos aspektams.

K. Stabrausko kūrybos teosofiniai aspektai lenkiškos kultūros kontekste buvo analizuojami Urszulos Makowskos (1986) bei Karolinos Marijos Hess ir Małgorzatos Alicijos Dulskos (2015, 2017) straipsniuose. O teosofijos idėjų poveikis Čiurlionio kūrybai fragmentiškai buvo aptartas Andrea Botto (1990, 1991), Rasutės Andriušytės-Žukienės (2004), Radosławo Okulicz-Kozaryno (2007, lietuviškas vertimas 2009), Genovaitės Kazokienės (2009), Gabriellos Di Milia (2010), Massimo Introvigne (2013) darbuose.

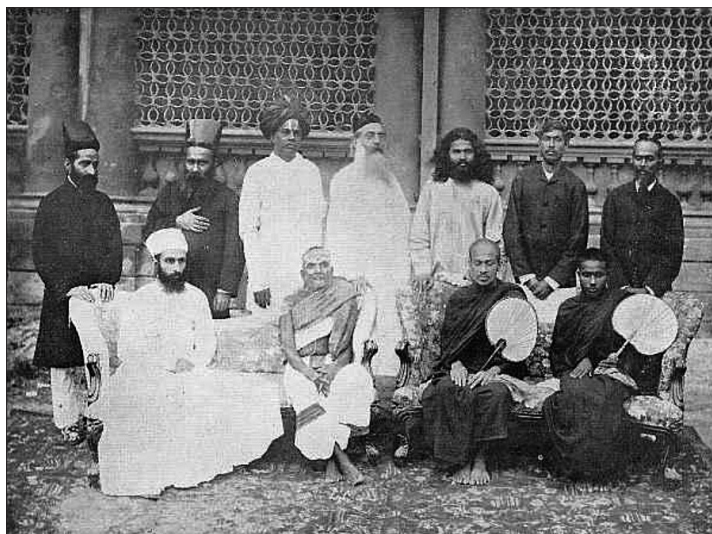
Tiesą sakant, teosofinės meno filosofijos poveikio K. Stabrausko ir Čiurlionio kūrybai problemos dėl įvairių ideologinių aplinkybių Lietuvoje daug dešimtmečių buvo nutylimos arba sąmoningai

Tarptautinės teosofų draugijos suvažiavimas Adjare. 1883

ignoruojamos. Siekdami nors dalinai užpildyti esamas spragas, šioje monografijoje pirmiausia glaustai aptarsime įtakingiausių XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios modernaus ezoterizmo ideologų Jelenos Blavatskajos, Rudolfo Steinerio, Édouardo Schuré, Annie Besant ir Charleso W. Leadbeaterio estetikos ir meno filosofijos koncepcijas, pagrindinį dėmesį sutelkdami į K. Stabrausko ir Čiurlionio kūrybą paveikusias idėjas bei meninės kūrybos principus. Vėliau pereisime prie teosofinių ir antroposofinių idėjų, suformuotų iškiliausių modernistinės pakraipos Čiurlionio amžininkų H. af Klint, V. Kandinskio, Kazimiro Malevičiaus, F. Kupkos, P. Mondriano, Pauliaus Klee, L. Russolo ir K. Stabrausko meninės raiškos ypatumų aptarimo. Ypatingą dėmesį skirsime pagrindinio ir dvasiškai artimiausio Čiurlionio tiesioginio mokytojo, o vėliau kolegos, K. Stabrausko vaidmens jo kūrybinėje evoliucijoje išryškinimui ir jo skleistų ezoterizmo idėjų pėdsakų atskleidimui Čiurlionio dailėje.

Daugiausia dėmesio šioje knygoje skirta teosofinių Čiurlionio kūrybos aspektų analizei. Tai stebėtinai imli įvairioms idėjoms ir naujovėms universalių kūrybinių interesų asmenybė, kurios *sinkretiškas mitopoetinis pasaulio suvokimas, laki vaizduotė ir išlavinta intuicija jautriai „pagaudavo“ kitiems nepastebimas supančio pasaulio, žmogaus būties socialiai aktualias idėjas ir genijams būdingu originalumu įgyvendindavo individualius meninius sumanymus*. Unikalus Čiurlionio kūrybinis palikimas gali būti traktuojamas kaip gilaus tragizmo kupinos genialios asmenybės raiškos rezultatas trijose pagrindinėse meno srityse: vaizduojamojoje dailėje, muzikoje ir literatūroje (poezijoje). Kūrybinių siekių universalumas, mitopoetiškumas ir platus panoraminis požiūris į pasaulį buvo vienas ryškiausių šio genijaus kūrybinės raiškos bruožų. Jis nėrė į kitiems neprieinamas kosmoso, visatos, gamtos pasaulio procesų paslaptis ir siekė aukščiausio *sintezuojančio įvairias galias* pažinimo. Tai paaiškina jo norą savo universalioje pasaulio suvokimo koncepcijoje sujungti į vieningą visumą mitinius, filosofinius, kosmogoninius, psichologinius, istoriosofinius aspektus su muzikos, dailės ir literatūros (poezijos) teikiamomis pažintinėmis galimybėmis.

Vieno iš teosofijos draugijos kūrėjo Henry Steel Olcotto ir įvairių Rytų religijų Advaitos ir Visištadvaitos hinduizmo, budizmo, zaroastrizmo, islamo ir kitų lyderių susitikimas Adyare Indijoje. 1886

Universali kūrybinė raiška trijų menų kalbomis čia siejosi su aukštesne nei eilinio talento *visuotinių žmogiškų funkcijų* ar įgimtų savybių sklaida, kuri padėjo genialiam Čiurlioniui sukurti reikšmingus vaizduojamosios dailės, muzikos ir poetinio meno kūrinius. Greta šio menininko kūrybai būdingos mitopoetinės gelmės ir išvalgumo, ne mažiau stebina subtilus tikrų dalykų jausmas, sugebėjimas perkelti muzikinės kompozicijos principus į savo tapybinius ieškojimus. Praslinkus daugiau nei šimtmečiui nuo Čiurlionio gyvenamos epochos jo kūryba nuolatos atsiveria naujomis netikėtomis prasmėmis, neblėstantis aktualumas tampa ryškiausiu šio menininko genialumo įrodymu.

Skaitant Čiurlionio laiškus ir dienoraščius, susidaro įspūdis, kad į kūrybą jis žvelgė kaip pagrindinę ir vienintelę veiklą, suteikiančią egzistencijai prasmę. Kita vertus, laišakai ir amžininkų liudijimai byloja apie galingą jame degusią kūrybinę aistrą, išskirtinį sinestezinių juslių, atminties ir prisiminimų vaidmenį jo kūrybinio universalumo sklaidai, subtiliam jungčių tarp skirtingų menų ir jų meninės išraiškos priemonių jausmui. Nors svariausių laimėjimų Čiurlionis pasiekė vaizduojamosios dailės srityje, tačiau *ryškiausiu jo meninės pasaulėžiūros elementu, mano akimis žvelgiant, buvo panmuzikalus su mitinės sąmonės elementais pitagoriečiams ir kai kurių Rytų Azijos civilizacijų menininkams būdingas meditacinis ir mitopoetinis pasaulio suvokimas*. Subtilus mitopoetinis mąstymas ir muzikalumo jausmas persmelkė visas Čiurlionio kūrybinės raiškos sritis ir tapo pagrindine jo meninės kūrybos proceso dalimi. Netgi svariausi laimėjimai jo brandžios sonatinės tapybos srityje išplaukė iš šio bemaž mitinio ir universaliai panmuzikalaus pasaulio suvokimo gelmių.

Kitas antrasis pagal svarbą šios knygos tyrinėjimo objektu tapęs menininkas K. Stabrauskas buvo ne tik didžiulę įtaką Čiurlioniui savo kūryba, teosofinėmis idėjomis turėjęs autoritetingas ir artimas mokytojas, tačiau ir viena ryškiausių su LDK kultūros tradicija susijusi mūsų tautinės

K. Stabrauskas. *Pilies griuvėsiai*. XX a. pr.

dailės atgimimo figūra, kuri lietuviškoje menotyroje, deja, iki šiol nesusilaukė pelnyto dėmesio. Lenkų mokslininkų K. Stabrausko organišką įjungimą į lenkų kultūros ir meno tradiciją neturėtų lietuvių menotyrininkų trikdyti, nes jis pirmiausia buvo savitos ir turtingos talentais LDK kultūros tradicijos atstovas, nuolatos pabrėžęs savo priklausomybę jai. Tai skatino šią universalių humanitarinių bei meninių interesų asmenybę ir jo žmoną, Kaune gimusią bei taip pat Sankt Peterburgo dailės akademijos auklėtinę skulptorę Juliją Janišauskaitę, aktyviai įsijungti į šešias pirmąsias atgimstančios tautinės lietuvių dailės parodas. Glaudžias sąsajas su tėvyne K. Stabrausko kūryboje apnuogina su šlovinga LDK kultūros istorija, lietuvių tautos legendų, folkloro motyvais ir apgriuvusiomis didingomis pilimis, karžygiais ir liaudies sakmėmis susiję paveikslai.

Čiurlionio meninių vaizdinių ir idėjų pasaulis nuo pat studijų Kauno meno mokykloje pradžios visą sąmoningą gyvenimą lydėjo mane. Kildamas aukštais Žaliakalnio laiptais į šią mokyklą nuolatos praeidavau pro šalia esantį Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės namą. Greta šios meno mokyklos buvęs M. K. Čiurlionio vardo dailės muziejus man ir artimiausiam klasės draugui grafikui Romui Orantui, o vėliau ir kitam artimam bičiuliui Algimantui Švėgždai buvo tarsi *sakralinė erdvė*, kuri paveikė visų mūsų tolesnių kūrybinių interesų sklaidą. Egzotiškas Čiurlionio meninių vaizdinių pasaulis vėliau, išvykus studijuoti į Maskvą, skatino įvairius mano mokslinio pažinimo pasirinkimus į kitų civilizacinių pasaulių erdves, filosofijos, kultūrologijos, orientalistikos, estetikos, meno filosofijos, meno psichologijos ir meninės kūrybos procesų psichologijos barus.

Paklajojęs po įvairias mokslinio pažinimo sritis periodiškai sugrįždavau prie Čiurlionio kūrybai skirtų tekstų rašymo. 1973 m. studijuojant MVU Estetikos katedroje šie interesai sugulė į bemaž šimto

Čiurlionis K. Stabrausko įkurto ir vadovaujamos Varšuvos dailės mokyklos studentų aplinkoje. 1904

puslapių apimties darbą „Simbolio ir menų sąveikos problema Čiurlionio estetikoje“. Brandindamas šį darbą vos tik atvykęs į gimtąjį Kauną periodiškai aplankydavau netoli mano šeimos namų, Vytauto prospekte, Kęstučio gatvėje, įsikūrusią dailininko seserį Valeriją Čiurlionytę-Karužienę. Ji pradžioje įdėmiai ir nepatikliai žvelgdavo į visus besidominčius jos brolio kūryba (man atrodė, kad tokiame santykiyje pirmiausia atsispindėjo iš stalinizmo laikų plaukusios fobijos, o kita vertus, ir ją persekiojusi baimė, kad kiti neteisingai interpretuos jos mylimo brolio kūrybą). Tačiau vėliau ji ėmė atviriau dalintis savo mintimis ir prisiminimais. Mane tuomet labiausiai domino Čiurlionio menų sąveikos ir simbolių bei metaforų pasaulio ištakos, užsimindavau jai ir apie teosofines idėjas. Vis dėlto šia tema ji vengė kalbėti ir pokalbį tuoj pasukdavo kita kryptimi. Iš jos klausinėdamas išgirdau mane dominusias istorijas apie jų mylimo tėvo ir Konstantino klajones į tolimas Druskininkų apylinkes bei lemtingą dabar jau *dingusių* mokslininkams neįkainojamų Konstantino dienoraščių bei pieštų atvirukų atidavimą Antanui Žmuidzinaičiui ir kitiems lietuvių dailės draugijos nariams tuoj po Konstantino mirties.

MVU mane stebino, kad buvo žmonių, kurie dar prisiminė prieš daugiau nei pusę amžiaus vykusias pomirtines Čiurlionio kūrinių parodas. Vienas iš tokių buvo mano mokslo darbų vadovas – antikos ir Vakarų klasikinės filosofijos žinovas prof. Valentinas Asmusas, kuris, dalindamasis prisiminimais apie Čiurlionio pomirtinių parodų sukeltą šurmulį, atkreipė dėmesį į teosofinius jo kūrybos aspektus. Šią išvalgą periodiškai prisimindavau ir pakliuvusią į dėmesio lauką teosofinę problematiką kaupiau kaip būsimą medžiagą, taip pat neapleidau ir darbinių užrašų.

Studijuodamas MVU estetikos katedroje, o vėliau doktorantūroje įvairiose institucijose skaitydavau paskaitas apie Čiurlionio kūrybą, slapta veždavau į Kaune esančią M. K. Čiurlionio paveikslų galeriją jo kūryba besidominčius įvairių kraštų – Prancūzijos, Šveicarijos, Belgijos, Japonijos, Anglijos ir kitų – mokslo bei kultūros žmones. Tarp jų buvo ir milžinišką Čiurlionio kūrybai skirtą internetinį portalą prancūzų kalba sukūręs artimas bičiulis prancūzų medievistas prof. Charles Ridoux, kuris dar studijų metais kreipė mano dėmesį į teosofinius ir su Camille Flammariono idėjų pasauliu susijusius lietuvių menininko kūrybos aspektus.

Svarbiu šios monografijos atsiradimo veiksmu buvo daug metų vykęs bendravimas su tradicionalizmo ir Rytų ezoterizmo problematika susidomėjusiais mokiniais Audriumi Beinoriumi, Valdu Jaskūnu ir ypač Algiu Uždaviniu. Pastarasis, ilgam pasinėręs į jo dvasinei evoliucijai svarbių Aleksejaus Losevo, Pierre Hadot, tradicionalistų René Guénono, Anandos Coomaraswamy, Tito Burckhardto, Martino Lingso, Frithjofa Schuono, Seyyed Hossein Nasro veikalų, hermetizmo, neoplatonizmo ir sufizmo šalininkų studijas, kuriose nuolatos išnirdavo jį dominusi ezoterinė, mirties ir pomirtinio gyvenimo apmąstymo senovės tekstuose problematika.

Pasiryžęs pagaliau paskelbti daug dešimtmečių rašytus Čiurlionio kūrybai skirtus tekstus ir rengdamas spaudai pagrindinės monografijos tekstą „Čiurlionis: tragiškas nesuprasto genijaus skrydis“, nutariau prieš išleisdamas ją paskelbti ir mažesnės apimties knygą, skirtą teosofinės meno filosofijos poveikiui K. Stabrauskui ir Čiurlioniui. Šio veikalo tikslas – nepretenduojant į tiesos monopolį pateikti savitą požiūrį į pagrindinius teosofijos ir kitų ezoterizmo idėjų poveikio K. Stabrausko ir Čiurlionio kūrybai aspektus, išanalizuoti charakteringiausius šio poveikio pėdsakus jų tapybinei raiškai. Taigi mažiau dėmesio skirsime toms problemoms ir aspektams, kurie jau yra išsamiau aptarti kitų tyrinėtojų tekstuose.

Autorius reiškia gilią pagarbą ir dėkingumą profesoriams Valentinui Asmusui, Jevgenijui Jakovlevui, Mikel Dufrenne'ui, Marivon Saisson, Hidemichi Tanakai, Ken'ichi Sasakiui, Charles Ridoux už konsultacijas ir suteiktą galimybę dirbti mokslinį darbą universitetuose Paris–I (Sorbonne), Paris–VII (Diderot), Paris–X (Nanterre), *Collège de France*, Sendai, Kioto, Tokijo, Berno ir kitų kraštų universitetinėse bibliotekose. Nepaprastai dėkingas Charles Ridoux už daug metų besitęsiančius bičiuliškus ryšius, nuolatinį bendravimą laiškais ir dosnų dalijimąsi mintimis bei pastebėjimais.

Reiškiau dėkingumą visiems, ypač filosofui ir mecenatui dr. Žilvinui Svigariui, kilniaširdiškai parėmusiam šios knygos leidimą, kolekcionieriams Jauniui Gumbiui ir Rolandui Valiūnui, pateikusiems puikias K. Stabrausko paveikslų iliustracijas, Nacionaliniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui, dėkingas už Čiurlionio darbų reprodukcijas. Nuoširdžiausiai dėkoju knygos recenzentams akad. Audriui Beinoriui ir doc. Linai Vidauskytei, redaktorei Margaritai Dautartienei, maketuotojai ir dailininkei Skaistei Ašmenavičiūtei, LKTI Komparatyvistinių kultūros tyrimų skyriaus laborantei Ingai Laužonytei ir visiems, padėjusiems parengti šią monografiją spaudai.

Autorius